

Bogusław Skowronek

Kraków, Uniwersytet Pedagogiczny

Badania nad językiem w mediach po 1989 roku

Słowa kluczowe: media, język w mediach, komunikacja, mediolingwistyka, językowe dyskursy medialne.

Nie ulega dziś wątpliwości, że współczesne media (prasa, radio, film, telewizja, Internet) stanowią dla większości użytkowników bardzo ważne źródło informacji o świecie oraz są główną matrycą poznawczą porządkującą zjawiska rzeczywistości. Dla językoznawcy jest oczywiste, że określone medium w sposób charakterystyczny dla własnej technologii i kulturowych sposobów funkcjonowania zawsze oddziałuje na język (poszczególne jego podsystemy), komunikację (wzorce i modele wymiany znaczeń) oraz powstające teksty (we wszystkich swych wymiarach: formalnych, pragmatycznych, stylistycznych, gatunkowych). Dlatego też w polskiej lingwistyce badania języka w mediach stanowiły i stanowią ważny oraz bogaty w publikacje obszar.

Chociaż zasadniczym celem niniejszego artykułu jest skrótowe przedstawienie prac powstałych po 1989 roku, to koniecznie trzeba wspomnieć, że pierwsze teksty naukowe poświęcone badaniom języka w mediach pojawiły się w Polsce już na początku lat sześćdziesiątych XX wieku. W 1956 roku założono w Krakowie Ośrodek Badań Prasoznawczych, w którego obrębie funkcjonowała Pracownia Językoznawcza. Ośrodek ów — działający naukowo do chwili obecnej — był instytucją prekursorską, jeśli chodzi o analizy polszczyzny medialnej (nie tylko prasowej). Naukowym pismem Ośrodka były (i są nadal) Zeszyty Prasoznawcze, najstarsze polskie czasopismo naukowe poświęcone społecznym, politycznym, językoznawczym, technologicznym i zawodowym aspektom komunikowania masowego.

Na łamach Zeszytów Prasoznawczych w 1960 roku debiutował naukowo Walery Pisarek (artykułem O metodzie badań nad językiem prasy polskiej), który jako jeden z pierwszych lingwistów zaczął w Polsce zajmować się badaniami języka w mediach. Jego liczne artykuły i monografie (wielokroć pionierskie, często też wyznaczające kierunki badań oraz perspektywy metodologiczne) poświęcone były różnorodnym zjawiskom komunikowania medialnego. Pisał m.in. o kulturze języka w mediach (Kniaginina, Pisarek 1965), nagłówkach prasowych (Pisarek 1967), ilościowym badaniu słownictwa (Pisarek 1972), analizie zawartości prasy (Pisarek 1983). Stworzył również oryginalny model retoryki dla adeptów dziennikarstwa (Pisarek 1970, 2002a), opracował nowatorską koncepcję słów sztandarowych, określających najważniejsze dla kultury polskiej pojęcia (Pisarek 2002b), oraz zredagował pierwszy w Polsce Słownik terminologii medialnej (Pisarek (red.) 2006). Wybór najważniejszych artykułów W. Pisarka o mediach i języku ukazał się w odrębnej monografii w 2007 roku (Pisarek 2007).

W badaniach polszczyzny medialnej przed 1989 rokiem, oprócz działalności Ośrodka Badań Prasoznawczych oraz rozproszonych artykułów w pismach językoznawczych (głównie w Poradniku Językowym i Języku Polskim), można jeszcze wskazać dwie szeroko zakrojone zespołowe inicjatywy, które zaowocowały ważnymi wieloautorskimi monografiami. Badania nad językiem przekazu telewizyjnego prowadziły ośrodek krakowski, kierowany przez Zofię Kurzową, oraz katowicki, pod przewodnictwem Władysława Lubasia. Prace w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego nad językiem telewizji rozpoczęto w 1976 roku. Ich efektem są trzy opracowania: teoretyczno-metodologiczne (Kurzowa (red.) 1985) oraz dwa empiryczne (Kurzowa (red.) 1989, 1991). Za pomocą analiz statystycznych scharakteryzowano właściwości składniowo-stylistyczne języka ówczesnej telewizji i dokonano ilościowego opisu słownictwa. W monografii z 1994 roku *Współczesna polszczyzna mówiona w odmianie opracowanej (oficjalnej)* (Kurzowa, Śliwiński (red.) 1994) znajdują się artykuły przedstawiające całościowo język telewizji jako opracowaną odmianę polszczyzny mówionej oraz jego podsystemy: składniowy (na przykładzie statystycznej analizy składników syntaktycznych) i leksykalny (na przykładzie statystycznej analizy słownictwa). W zespole katowickim próbowano określić cechy socjolingwistyczne werbalnych przekazów telewizyjnych, typologię funkcjonujących tam odmian języka oraz ustalić współdziałanie kodu werbalnego i wizualnego (Lubaś (red.) 1981). I chociaż obydwie zespoły wzajemnie nie zawsze przychylnie odnosiły się do swoich prac, to łączyły je wspólne założenia metodologiczne: podejście socjolingwistyczne (określenie statusu języka telewizji na tle ogólnej klasyfikacji odmian języka polskiego) połączone z analizami strukturalno-formalnymi (badania ilościowe i statystyczne). Zestawienie prac na temat języka w radiu i telewizji powstałych przed przełomem 1989 roku podaje Krystyna Urban (1981).

Po zmianie systemu w Polsce i pojawieniu się politycznie wolnych mediów (choć obecnie wpisanych w narrację konsumpcjonizmu oraz uzależnienia właścicielsko-korporacyjne) badania nad językiem medialnym nabrały rozpędu. W tym miejscu chciałbym jednak dokończyć kilku ważnych zastrzeżeń. Artykuł mój ma charakter bardzo skrótowego przeglądu najważniejszych tekstów lingwistycznych powstałych po 1989 roku. Ze względu na ograniczone rozmiary niniejszej wypowiedzi oraz ogromną liczbę prac powstałych w ostatnich latach będą odnotowywał jedynie monografie jednoautorskie oraz te rozdziały w tomach zbiorowych lub artykuły, które mają charakter teoretyczny albo też całościowo naświetlają omawianą problematykę. Pominę teksty w czasopismach oraz opracowania branżowe dystrybuowane na potrzeby nadawców medialnych. Trzeba zaznaczyć, że zdecydowana większość publikacji na temat języka w mediach ma postać sprofilowanych tematycznie rozdziałów w monografiach wieloautorskich (odnoszących się do konkretnego typu mediów bądź zjawisk kulturowych, które w mediach także się pojawiają) lub artykułów w czasopismach naukowych (językoznawczych, medioznawczych albo kulturoznawczych). Gros dostępnych analiz reprezentuje więc podejście idiograficzne (punktowy opis wybranych zjawisk językowo-medialnych). Paradoksalnie, najmniej jest prac, które uogólniająco, całościowo mówią o języku mediów. Jednak nawet te opracowania to w większości książki wieloautorskie (Bralczyk, Mosiołek-Kłosińska (red.) 2000; Podracki, Wolańska (red.) 2008; Kita, Loewe (red.) 2012; Michalewski (red.) 2012). Monografie dotyczące form językowo-komunikacyjnych typowych dla

jednej konkretnej technologii medialnej (językowego dyskursu medialnego) przywołam w dalszej części tekstu. Książka *Mediolingwistyka. Wprowadzenie* (Skowronek 2013), która ma charakter teoretyczno-metodologiczny i stanowi próbę określenia ram i założeń odrębnej subdyscypliny językoznawczej, zajmującej się wyłącznie badaniem językiem w mediach, ukazała się dopiero w 2013 roku.

Jeśli chodzi o terminologię, w podejmowanych przez lingwistów po 1989 roku rozważaniach najczęściej mówi się o *języku w mediach* (Majkowska, Satkiewicz 1999; Bralczyk, Mosiołek-Kłosińska (red.) 2000; Pisarek 2000; Podracki, Wolańska (red.) 2008; Kudra 2008; Kita, Loewe (red.) 2012), rzadziej stosuje się określenie *polszczyzna medialna* (Rutkowski, Skowronek 2004: 236) oraz konstrukcję — opatrzoną dużą wieloznacznością, bo sugerującą odnoszenie się do poetyki danego medium — *język mediów* (Michalewski (red.) 2012; Hofman, Kępa-Figura (red.) 2013).

Generalnie ujmując, przedmiotem zainteresowania lingwistów badających język w mediach są wszelkie fakty językowe oraz komunikacyjne motywowane czynnikami medialnymi, te zaś z kolei warunkowane są kontekstem swego funkcjonowania, zarówno technologicznym, jak i społeczno-kulturowym oraz ideologicznym. Z tego powodu trudno uogólniająco mówić o cechach i charakterze *języka w mediach*, począwszy od filmu przez prasę, radio, telewizję po Internet. Składową współczesnych mediów są bowiem najrozmaitsze formy lingwistyczne. Naukowa analiza polszczyzny medialnej bywa także utrudniona z powodu ogromnej liczby czynników (zwłaszcza zewnątrzsystemowych, kontekstualnych) wpływających na ostateczny kształt werbalny medialnych przekazów. Ze względu na heterogeniczność komunikacji masowej rozważania o języku w mediach można znaleźć nie tylko w pracach lingwistów, ale także medioznawców (Wilk 2000) oraz badaczy komunikacji społecznej (Pisarek 2008). Przypomnę jednak, że w tekście niniejszym ograniczam się wyłącznie do prac stricte językoznawczych. Z uwagi na wielość medialnych realizacji językowych oraz ich zróżnicowanie formalne i gatunkowe trudno wypracować wspólny metajęzyk opisu tej złożonej rzeczywistości, zarazem językowej i medialno-kulturowej. Cechą charakterystyczną badań języka w mediach jest zatem wielonurtowość, wieloaspektowość oraz transdyscyplinarność. Badacze mocno ten fakt podkreślają (Gajda 2000, 2010; Bralczyk, Wasilewski 2008; Kita, Ślaska 2012).

Aby nakreślić skrótowo, acz w miarę całościowo, wskazane pole badawcze, przyjmę trzy główne perspektywy opisu. Pierwszą z nich stanowią obszary tematyczne, traktowane przez badaczy jako ważne lub charakterystyczne dla komunikacji medialnej; kolejną perspektywę wyznaczają konkretne podsystemy języka i działy ich lingwistycznej analizy. Ostatnią perspektywę opisu determinują poszczególne *językowe dyskursy medialne* (Żydek-Bednarczyk 2013), typowe dla konkretnych technologii.

Bardzo istotne pole tematyczne w lingwistycznych opracowaniach polszczyzny medialnej stanowią zagadnienia normatywno-poprawnościowe oraz powiązane z szeroko pojmowaną kulturą języka. Jest to wyraźna kontynuacja tradycji badawczych sprzed 1989 roku. Zarówno wtedy, jak i dziś mocne jest przekonanie, że media, oddziałując na polszczyznę, mają na nią wielokrotnie negatywny wpływ. Zjawiska upotocznienia polszczyzny medialnej, komunikacyjnej agresji i wulgaryzacji wypowiedzi, nadmiaru zapożyczeń (zwłaszcza anglicyzmów),

unifikacji oraz skrótowości języka, neutralizacji oficjalności kontaktu i liberalizacji etykiety językowej, «komunikacyjnego luzu» były częstym tematem artykułów. Szczególnie warto zwrócić tu uwagę na publikacje sygnowane przez Radę Języka Polskiego przy Prezydium PAN (Pisarek (red.) 1999; Bralczyk, Mosiołek-Kłosińska (red.) 2000, 2001; Wolańska 2006). Ważnymi zagadnieniami w omówieniach lingwistycznych były także zjawiska ludyczności przekazu medialnego (kategoria *infotainment*) oraz związanej z nimi kategorii *tabloidyza-cji* (Kudra 2008; Kamińska-Szmaj i in. (red.) 2010). Bardzo istotnym problemem, który badawczo mógł być w pełni spenetrowany dopiero po 1989 roku, był język propagandy (Borkowski 2003) oraz medialny dyskurs polityczny i jego językowe (bardzo bogate) przejawy (Anusiewicz, Siciński (red.) 1994; Kamińska-Szmaj 2001; Poprawa 2009; Czerwiński i in. (red.) 2010; Szkudlarek-Śmiechowicz 2010). Warto tu też odnotować badania historyczne medialnego języka polityki (Nowak 2002).

Jak zaznaczałem wcześniej, praktycznie wszystkie postaci języka można znaleźć w przekazach medialnych, niezależnie od tego, jaki aspekt weźmiemy pod uwagę — systemowy, stylistyczny, funkcjonalny czy gatunkowy. Dlatego jeśli chodzi o poszczególne działy językoznawczej analizy, to większość z nich ma swoją reprezentację w badaniach polszczyzny medialnej. Ze względu na docenienie wagi kontekstów zewnętrznych determinujących kształt języka w mediach obecnie w lingwistyce przeważają badania materiałowe o charakterze jakościowym, wychodzące poza ilościowe analizy. Paradygmat ów można określić jako funkcjonalno-komunikacyjny (Filiciak, Ptaszek (red.) 2009; Kita, Loewe (red.) 2012; Kita, Ślawska 2012; Malinowska i in. (red.) 2013). Nie znaczy to jednak, że nie pojawiały się prace nawiązujące do wcześniej stosowanych metodologii. Statystyczne analizy i zestawienia frekwencyjne słownictwa realizowane przez Wojciecha Kajtocha (1999, 2008) bazowały na klasycznej metodzie analizy zawartości prasy rozpropagowanej w Polsce przez W. Pisarka. O specyficznych cechach leksyki i frazeologii funkcjonującej w mediach (nie tylko w prasie) oraz ich wpływie na powszechnie używany język traktują także inne monografie (Pawelec, Trysińska (red.) 2008; Połowniak-Wawrzonek 2010). Natomiast jeśli chodzi o podejście funkcjonalno-komunikacyjne, to zastosowanie tego paradygmatu jest szczególnie efektywne w analizach pragmalingwistycznych, szczególnie dotyczących funkcji wypowiedzi w mediach (Nowak 2006; Kępa-Figura 2009) oraz badań dialogu (Kita, Grzenia 2004). Trzeba odnotować też prace poświęcone retoryce w mediach (Marcjanik (red.) 2012, także numer monograficzny *Forum Artis Rhetoricae* 2010).

Analizy bazujące na założeniach lingwistyki kulturowej i lingwistyki kognitywnej również mieszczą się w paradygmacie funkcjonalno-komunikacyjnym. W kontekście ogromnego wpływu współczesnych mediów na świadomość społeczną szczególnie ważne i płodne badawczo wydają się koncepcja *medialnych obrazów świata* (Kępa-Figura, Nowak 2006) oraz podkreślenie kreacyjnego charakteru wszelkich przekazów medialnych, także tych pozujących na informacyjne (Nowak, Tokarski (red.) 2007; Skowronek 2013). Bardzo efektywna w badaniach języka przekazów medialnych jest kognitywna teoria *amalgamacji* (Rutkowski 2009). Skuteczne okazało się również połączenie podejścia kognitywno-kulturowego z narzędziami badawczymi onomastyki (Skowronek, Rutkowski 2004). Należy tu też wspomnieć o monografiach, które dotyczą gatunków wypowiedzi. Jest to niezwykle dynamicznie

zmieniająca się sfera w języku mediów. Chodzi tu zarówno o gatunki tradycyjne, jak i te nowo powstałe, zwłaszcza w sieci (Loewe 2007; Ulicka (red.) 2009). Również kategoria tekstu (tekstowości) w mediach doczekała się omówienia w tomach zbiorowych (Bogołębska, Kudra (red.) 2008; Michalewski (red.) 2002). Niezwykle ważną częścią dociekań mediolingwistycznych są wreszcie analizy stylistyczne (Bogołębska, Worsowicz (red.) 2010). Nadal w mocy pozostają słowa Stanisława Gajdy, że media to stylowy tygiel współczesnej polszczyzny (Gajda 2000). W przewodniku po stylistyce polskiej *Style współczesnej polszczyzny* (Malinowska i in. (red.) 2013), pierwszej w językoznawstwie polskim syntezie stylistycznej obejmującej praktycznie całe spektrum odmian stylowych współczesnej polszczyzny, wyodrębniono i omówiono stylistyczną (choć nie tylko) specyfikę najważniejszych *językowych dyskursów medialnych*. Wszystkie rozdziały na temat poszczególnych językowych dyskursów medialnych zakończone są bogatym wykazem literatury na ich temat.

Językowy dyskurs medialny definiuje się jako zdarzenie komunikacyjne, któremu towarzyszą okoliczności społeczne, kulturowe i polityczne (Żydek-Bednarczuk 2013: 188). Pojęcie dyskursu medialnego rozumiane jest w kategoriach hiperonimu dla kolejnych dyskursów: prasowego, radiowego, telewizyjnego oraz internetowego. W większości publikacji lingwistycznych nie wyodrębnia się natomiast filmowej odmiany, chociaż wymiar językowy filmów także poddawano lingwistycznym analizom (Skowronek 2013, tam bibliografia prac tego autora na temat różnych aspektów filmowego dyskursu medialnego).

Jak już wspominałem, prasowy dyskurs medialny należy do najlepiej opracowanych w polskim piśmiennictwie naukowym. Praktycznie wszystkie aspekty prasowego języka medialnego zostały omówione, poczynawszy od tytułów prasowych (Pisarek 1967; Pałuszyńska 2006), przez *tekstowe obrazy świata* (Kajtoch 2008) i poszczególne gatunki prasowe (Litwin 1989; Kita 1998; Rejter 2000; Wojtak 2004; Piekot 2006), po monografie poświęcone określonym typom prasy (Kajtoch 1999; Łobos 2003; Kamińska-Szmaj i in. (red.) 2011). Należy szczególnie zwrócić uwagę na prace Marii Wojtak, która dokonała wszechstronnej analizy najważniejszych elementów dyskursu prasowego, ukazała jego eklektyczność i polifoniczność językową, wielowymiarową dyferencjację, specyfikę stylistyczną i funkcjonalną oraz metamorfozy, zwłaszcza genologiczne (Wojtak 2004). W książce *Głosy z teraźniejszości. O języku współczesnej polskiej prasy* (Wojtak 2010) można znaleźć obszerną bibliografię nie tylko jej prac, ale także innych autorów piszących o dyskursie prasowym.

Medialny dyskurs radiowy, w odróżnieniu od prasy i mediów audiowizualnych, w swym wymiarze lingwistycznym ograniczony jest wyłącznie do sfery (pierwotnie lub wtórnie) języka mówionego. Specyfika językowo-konwersacyjna audycji radiowych, ich uwarunkowania pragmatyczne oraz funkcjonujące tam zasady językowej etykiety zostały stosunkowo dobrze opracowane (Boniecka, Panasiuk 2001; Oskiera 2006). Również typy tekstów (Boniecka, Panasiuk 2000; Szkudlarek-Śmiechowicz 2010) oraz gatunki właściwe programom radiowym (Stachyra 2008; Steciąg 2006) doczekały się charakterystyki w literaturze lingwistycznej. Ograniczenie radia do sfery fonicznej powoduje, że aspekty semantyczne i pragmatyczne wypowiedzi, monologi i relacje dialogowe prezenterów, gości, słuchaczy są szczególnie istotne. Także te zjawiska zostały już opracowane (Dybalska i in. (red.) 2004; Mielczarek 2005;

Kaszewski 2006). Przegląd badań nad językiem w radiu do 2001 roku można znaleźć w monografii Agnieszki Mielczarek (2005).

Początki badań medialnego dyskursu telewizyjnego w Polsce skrótkowo omówiłem wcześniej. Obecnie notuje się duży przyrost publikacji na temat języka w telewizji. Zdecydowanie przeważa w literaturze podejście funkcjonalno-komunikacyjne, dyskursywne, akcentujące nie badania wewnętrzny językowe (np. statystyczne czy frekwencyjne), ale zewnętrzny językowe, w których zwraca się szczególną uwagę na konteksty zewnętrzne, kulturowe. Medialny dyskurs telewizyjny generalnie cechuje ogromna różnorodność komunikacyjna i polimorficzność językowa (Bralczyk, Wasilewski 2008). Dlatego też badania te obejmują całe spektrum zjawisk lingwistycznych. Na przekazy werbalne w telewizji spogląda się więc z rozmaitych perspektyw badawczych. Wskazuję tylko wybrane, najistotniejsze moim zdaniem, ujęcia: ideologiczne (Filiciak, Ptaszek (red.) 2009), dyskursywno-polityczne (Poprawa 2009), tekstowo-komunikacyjne (Michalewski (red.) 2002; Jachimowska 2005; Szukdlarek-Śmiechowicz 2010), gatunkowe (Żydek-Bednarczuk 2004b; Sobczak 2006; Skarżyńska 2011; Kochmańska 2012), normatywno-poprawnościowe (Majkowska, Satiakiewicz 1999) oraz te prowadzone z perspektywy strategii nadawczo-odbiorczych (Sitkowska 2013). W pracy Katarzyny Sitkowskiej znaleźć można bogatą literaturę poświęconą badaniom języka w telewizji.

Internetowy dyskurs medialny jest dobrze opracowany na gruncie polskiej lingwistyki (Loewe 2006). Ten typ medialnego dyskursu, jako jeden z niewielu, został omówiony w autorskich monografiach poświęconych wyłącznie zagadnieniom językowym (Grzenia 2006; Wrycza 2008). Specyfiką przekazu internetowego jest to, że dzięki swej ontologii, polisemicznej i heterogenicznej naturze oraz nieograniczonemu zasięgowi oddziaływania może obejmować («wchłaniać») wszystkie językowe dyskursy medialne. Internet jako medium w pełni konwergentne łączy bowiem dotychczasowe formy medialnego przekazu. Stąd też analizy mediolingwistyczne w odniesieniu do komunikacji sieciowej mogą być prowadzone z bardzo wielu perspektyw, mogą uwzględniać najróżniejsze aspekty języka, różne też mogą przyświecać im cele badawcze. Warto wskazać główne obszary badań polszczyzny medialnej w Internecie. Na pewno ważnym polem dociekań są przemiany kodów: języka pisanego, mówionego i powstanie nowej formy, jaką jest telepiśmienność (Wilk 2000; Górską-Olesińska 2009). Również odmienność form gramatycznych oraz sposobów komunikacji (wielokierunkowej w stosunku do innych mediów) stanowi istotny wyróżnik sieci, omówiony przez lingwistów (Grzenia 2006; Wrycza 2008). Kolejnym ważnym obszarem badań dyskursu internetowego są analizy tekstów (hipertekstu) i nowych gatunków (Żydek-Bednarczuk 2012; Dytman-Stasieńko, Stasieńko (red.) 2005, 2008; Ulicka (red.) 2009; Naruszewicz-Duchlińska 2011). Dużą wagę przywiązuje się do kultury języka w sieci (Żydek-Bednarczuk 2004a). Warto też wspomnieć o krótkich wiadomościach tekstowych (SMS) oraz o kategorii emotikonów (Wolańska 2006), które od strony językowej zostały również dość dobrze opracowane.

Przedstawiona wyżej charakterystyka badań nad językiem w mediach nie może być, co oczywiste, omówieniem pełnym i kompletnym. Po pierwsze, została ona przedstawiona w telegraficznym skrócie, a zacytowane prace w żadnej mierze nie stanowią listy wyczerpującej;

po drugie, same media oraz język tam funkcjonujący dynamicznie się rozwijają i zmieniają. Jest to przestrzeń obfitująca w ciągle nowe zjawiska — dlatego też badawczo niewyczerpana. Ogólnie rzecz ujmując, wyzwaniem przyszłości dla mediolingwistyki staje się posiadanie odpowiednich, badawczo «wydolnych» metodologii oraz adekwatnych narzędzi analitycznych do opisu nieustannie zmieniających się mediów wraz z charakterystycznymi dla nich zjawiskami językowymi. Z pewnością obszar Internetu — jako najszybciej rozwijająca się przestrzeń komunikacji medialnej — będzie najciekawszym (i najbogatszym w materiał językowy) polem do lingwistycznych dociekań. Warto też byłoby podjąć szerszej zakrojone badania nad komunikacyjno-językowym podziałem ogółu społeczeństwa na odrębne wspólnoty dyskursu, zespolone ideologicznie, z własnym kodem oraz obrazem świata. Media takie wspólnoty bardzo mocno konstytuują. Z pewnością więc analizy medialnych obrazów świata oraz badania semantyczne i kognitywne winny być ważną częścią kolejnych dociekań nad językiem w mediach — co rzecz jasna nie wyklucza innych tematów oraz podejść badawczych.

Bibliografia

- Anusiewicz J., Siciński B. (red.) 1994: *Język a Kultura*, t. 11: *Język polityki a współczesna kultura polityczna*, Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej, Wrocław.
- Bogołębska B., Kudra A. (red.) 2008: *Wypowiedź dziennikarska. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Bogołębska B., Worsowicz M. (red.) 2010: *Styl — dyskurs — media*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Boniecka B., Panasiuk J. 2000: *Audycja radiowa jako tekst*, [w:] *Język w mediach masowych*, red. J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska, Rada Języka Polskiego, Warszawa, s. 154–175.
- Boniecka B., Panasiuk J. 2001: *O języku audycji radiowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Borkowski I. 2003: *Świt wolnego słowa. Język propagandy politycznej 1981–1995*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Bralczyk J., Mosiołek-Kłosińska K. (red.) 2000: *Język w mediach masowych*, Rada Języka Polskiego, Warszawa.
- Bralczyk J., Mosiołek-Kłosińska K. (red.) 2001: *Zmiany w publicznych zwyczajach językowych*, Rada Języka Polskiego, Warszawa.
- Bralczyk J., Wasilewski J. 2008: *Język w mediach. Medialność języka*, [w:] *Dziennikarstwo i świat mediów*, red. Z. Bauer, E. Chudziński, Universitas, Kraków, s. 379–404.
- Czerwiński M., Nowak P., Przybylska R. (red.) 2010: *Język IV Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Dybalska R., Kępa-Figura D., Nowak P. (red.) 2004: *Przemoc w języku mediów? Analiza semantyczna i pragmatyczna audycji radiowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Dytman-Stasieńko A., Stasieńko J. (red.) 2005: *Język @ multimedia*, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej Edukacji TWP we Wrocławiu, Wrocław.
- Dytman-Stasieńko A., Stasieńko J. (red.) 2008: *Język @ multimedia 2. WWW — w sieci metafor. Stro na internetowa jako przedmiot badań naukowych*, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, Wrocław.
- Filiciak M., Ptaszek G. (red.) 2009: *Komunikowanie (się) w mediach elektronicznych. Język, edukacja, semiotyka*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
- Forum Artis Rhetoricae 2010: numer monograficzny: *Retoryka i media*, nr 1–2.
- Gajda S. 2000: *Media — stylowy tygiel współczesnej polszczyzny*, [w:] *Język w mediach masowych*, red. J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska, Rada Języka Polskiego, Warszawa, s. 19–27.

- Gajda S. 2010: Nowe media w perspektywie lingwistycznej, [w:] Styl — dyskurs — media, red. B. Bogolebska, M. Worsowicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 25–32.
- Górska-Olesińska M. 2009: Słowo w sieci. Elektroniczne dyskursy, Uniwersytet Opolski, Opole.
- Grzenia J. 2006: Komunikacja językowa w Internecie, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Hofman I., Kępa-Figura D. (red.) 2013: Współczesne media. Język mediów, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Jachimowska K. 2005: Tekst jako element komunikatu telewizyjnego (na materiale programów publicystycznych), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Kajtoch W. 1999: Świat prasy alternatywnej w zwierciadle jej słownictwa, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Kajtoch W. 2008: Językowe obrazy świata i człowieka w prasie młodzieżowej i alternatywnej, t. 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Kamińska-Szmaj I. 2001: Słowa na wolności. Język polityki po 1989 roku. Wypowiedzi, dowcip polityczny, słownik inwektyw, Europa, Wrocław.
- Kamińska-Szmaj I., Piekot T., Poprawa M. (red.) 2010: Tabloidyzaacja języka i kultury. Oblicza komunikacji 3, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Kamińska-Szmaj I., Piekot T., Poprawa M. (red.) 2011: Tabloidy. Język, wartości, obrazy świata, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Kaszewski K. 2006: Język dyskusji radiowej. Analiza wypowiedzi słuchaczy w Programie III Polskiego Radia, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa.
- Kępa-Figura D. 2009: Intencje (czy intencja) nadawców medialnych, czyli fatyczność komunikacji medialnej, [w:] Współczesne media. Status, aksjologia, funkcjonowanie, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, s. 416–425.
- Kępa-Figura D., Nowak P. 2006: Językowy obraz świata a medialny obraz świata, Zeszyty Prasoznawcze, nr 1–2, s. 51–62.
- Kita M. 1998: Wywiad prasowy. Język — gatunek — interakcja, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Kita M., Grzenia J. 2004: Dialog a nowe media, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Kita M., Loewe I. (red.) 2012: Język w mediach. Antologia, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Kita M., Ślawska M. 2012: Transdyscyplinarność badań nad komunikacją medialną, t. 1: Stan wiedzy i postulaty badawcze, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Kniaginina M., Pisarek W. 1965: Poradnik językowy. Podręcznik dla pracowników prasy, radia i telewizji, Ośrodek Badań Prasoznawczych, Kraków.
- Kochmańska W. 2012: O języku programu telewizyjnego dla młodzieży (na przykładzie „Roweru Błężeja”), Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.
- Kudra B. 2008: O języku mediów — uwagi ogólne, [w:] Wypowiedź dziennikarska. Teoria i praktyka. Skrypt dla studentów dziennikarstwa, red. B. Bogolebska, B. Kudra, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 55–65.
- Kurzowa Z. (red.) 1985: Badania nad językiem telewizji polskiej. Studia metodologiczne i opisowe, Wydawnictwa Radia i Telewizji, Warszawa.
- Kurzowa Z. (red.) 1989: Właściwości składniowo-stylistyczne języka telewizji polskiej (na materiale list frekwencyjnych), Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa–Kraków.
- Kurzowa Z. (red.) 1991: Badania nad językiem telewizji polskiej. Ilościowy opis słownictwa, Uniwersytet Jagielloński, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Kraków.
- Kurzowa Z., Śliwiński W. (red.) 1994: Współczesna polszczyzna mówiona w odmianie opracowanej (oficjalnej), Universitas, Kraków.
- Litwin J. 1989: Język i styl polskiego reportażu (na materiale z lat 1945–1975), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie, Rzeszów.
- Loewe I. 2006: Internet i jego zasoby w polskich badaniach lingwistycznych. Rekonesans, Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego LXII, s. 93–103.

- Loewe I. 2007: Gatunki paratekstowe w komunikacji medialnej, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Lubaś W. (red.) 1981: Problemy badawcze języka radia i telewizji, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Łobos A. 2003: Język czasopism i programów telewizyjnych dla dzieci, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Majkowska G., Satkiewicz H. 1999: Język w mediach, [w:] *Polszczyzna 2000. Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci*, red. W. Pisarek, Ośrodek Badań Prasoznawczych Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, s. 181–196.
- Malinowska E., Nocoń J., Żydek-Bednarczuk U. (red.) 2013: *Style współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej*, Universitas, Kraków.
- Marcejanik M. (red.) 2012: *Retoryka mediów. Retoryka w mediach*, Oficyna Wydawnicza Aspra, Warszawa.
- Michalewski K. (red.) 2002: *Tekst w mediach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Michalewski K. (red.) 2012: *Język nowych mediów*, Primum Verbum, Łódź.
- Mielczarek A. 2005: *Język prezenterów radiowych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań.
- Naruszewicz-Duchlińska A. 2011: *Internetowe grupy dyskusyjne. Analiza językowa i charakterystyka gatunku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn.
- Nowak P. 2002: *Swoi i obcy w językowym obrazie świata. Język publicystyki polskiej z pierwszej połowy lat pięćdziesiątych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Nowak P. 2006: *Współczesny obraz komunikacji medialnej w świetle teorii aktów mowy*, [w:] *Oblicza komunikacji 1. Perspektywy badań nad tekstem, dyskursem i komunikacją*, red. I. Kamińska-Szmaj, T. Piekot, M. Zaśko-Zielińska, Krakowskie Towarzystwo Popularyzowania Wiedzy o Komunikacji Językowej Tertium, Kraków, s. 219–232.
- Nowak P., Tokarski R. (red.) 2007: *Kreowanie światów w języku mediów*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Oskiera A. 2006: *Strategie konwersacyjne w dialogu radiowym*, Oficyna Wydawnicza Leksem, Łask.
- Pałuszyńska E. 2006: *Nagłówki w „Gazecie Wyborczej” (ekspresywna leksyka, frazematyka, metafora)*, Piktora, Łódź.
- Pawelec R., Trysińska M. (red.) 2008: *Najnowsze słownictwo a współczesne media elektroniczne*, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa.
- Piekot T. 2006: *Dyskurs polskich wiadomości prasowych*, Universitas, Kraków.
- Pisarek W. 1967: *Poznać prasę po nagłówkach! Nagłówek wypowiedzi prasowej w oświetleniu lingwistycznym*, Ośrodek Badań Prasoznawczych, Kraków.
- Pisarek W. 1970: *Retoryka dziennikarska*, Ośrodek Badań Prasoznawczych, Kraków.
- Pisarek W. 1972: *Frekwencja wyrazów w prasie. Wiadomości — komentarze — reportaże*, Ośrodek Prasoznawczy RSW Prasa, Kraków.
- Pisarek W. 1983: *Analiza zawartości prasy*, Ośrodek Badań Prasoznawczych, Kraków.
- Pisarek W. (red.) 1999: *Polszczyzna 2000. Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci*, Ośrodek Badań Prasoznawczych, Kraków.
- Pisarek W. 2000: *Język w mediach, media w języku*, [w:] *Język w mediach masowych*, red. J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska, Rada Języka Polskiego, Warszawa, s. 9–18.
- Pisarek W. 2002a: *Nowa retoryka dziennikarska*, Universitas, Kraków.
- Pisarek W. 2002b: *Polskie słowa sztandarowe i ich publiczność*, Universitas, Kraków.
- Pisarek W. (red.) 2006: *Słownik terminologii medialnej*, Universitas, Kraków.
- Pisarek W. 2007: *O mediach i języku*, Universitas, Kraków.
- Pisarek W. 2008: *Wstęp do nauki o komunikowaniu*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
- Podracki J., Wolańska E. (red.) 2008: *Język w mediach elektronicznych*, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa.

- Połowniak-Wawrzonek D. 2010: Wpływ mediów na współczesną polską frazeologię, Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego, Kielce.
- Poprawa M. 2009: Telewizyjne debaty polityków jako przykład dyskursu publicznego, Universitas, Kraków.
- Rejter A. 2000: Kształtowanie się gatunku podróżniczego w perspektywie stylistycznej i pragmatycznej, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Rutkowski M. 2009: Teoria stopów pojęciowych w interpretacji wybranych zjawisk w dyskursie medialnym, [w:] Współczesne media. Status, aksjologia, funkcjonowanie, red. I. Hofman, D. Kępa-Figura, t. 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, s. 439–448.
- Rutkowski M., Skowronek K. 2004: Uwagi o współczesnym polskim nazewnictwie medialnym (nazwy audycji), [w:] Współczesne odmiany języka narodowego, red. K. Michalewski, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 230–237.
- Sitkowska K. 2013: Słowo w komunikacji telewizyjnej. Strategie nadawczo-odbiorcze, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Skarżyńska M. 2011: Język reportażu telewizyjnego (na przykładzie Magazynu Ekspresu Reporterów w TVP 2), Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa.
- Skowronek B. 2013: Mediolingwistyka. Wprowadzenie, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, Kraków.
- Skowronek K., Rutkowski M. 2004: Media i nazwy. Z zagadnień onomastyki medialnej, Lexis, Kraków.
- Sobczak B. 2006: Wywiad telewizyjny na żywo. Charakterystyka gatunku, Wydawnictwo «Poznańskie Studia Polonistyczne», Poznań.
- Stachyra G. 2008: Gatunki audycji w radiu sformatowanym, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Steciąg M. 2006: Informacja, wywiad, felieton. Sposób istnienia tradycyjnych gatunków w radiu komercyjnym, Wydawnictwo Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra.
- Szkudlarek-Śmiechowicz E. 2010: Tekst w radiowej i telewizyjnej debacie politycznej. Struktura. Spójność. Funkcjonalność, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Ulicka D. (red.) 2009: Tekst (w) sieci 1. Tekst. Język. Gatunki, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
- Urban K. 1981: Przegląd prac dotyczących języka w radiu i telewizji, [w:] Problemy badawcze języka radia i telewizji, red. W. Lubaś, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, s. 11–31.
- Wilk E. 2000: Nawigacje słowa. Strategie werbalne w przekazach audiowizualnych, Rabid, Kraków.
- Wojtak M. 2004: Gatunki prasowe, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej, Lublin.
- Wojtak M. 2010: Głosy z teraźniejszości. O języku współczesnej polskiej prasy, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Wolańska E. 2006: Szybko, mobilnie, skrótowo, czyli właściwości komunikacyjne, tekstowe i stylistyczne krótkiej wiadomości tekstowej, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa.
- Wolańska E. (red.) 2007: Polszczyzna publiczna początku XXI wieku, Rada Języka Polskiego, Warszawa.
- Wrycza J. 2008: Galaktyka języka Internetu, Novae Res, Gdynia.
- Żydek-Bednarczuk U. 2004a: Kultura języka w Internecie, [w:] Oblicza Internetu 1, red. M. Sokołowski, Algraf, Elbląg, s. 71–85.
- Żydek-Bednarczuk U. 2004b: Od rozmowy do talk-show. Uwagi o telewizyjnych gatunkach mowy, [w:] Gatunki mowy i ich ewolucja, t. 2: Tekst a gatunek, red. D. Ostaszewska, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, s. 424–438.
- Żydek-Bednarczuk U. 2012: Hipertekst w perspektywie lingwistycznej, komunikacyjnej i kulturowej, [w:] Transdyscyplinarność badań nad komunikacją medialną, red. M. Kita, M. Ślawska, t. 1: Stan wiedzy i postulaty badawcze, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, s. 168–178.
- Żydek-Bednarczuk U. 2013: Dyskurs medialny, [w:] Style współczesnej polszczyzny. Przewodnik po stylistyce polskiej, red. E. Malinowska, J. Nocoń, U. Żydek-Bednarczuk, Universitas, Kraków, s. 179–198.

Summary

Research in language in the media after 1989

Keywords: media, language in the media, communication, media linguistics, language media discourse.

My article discusses the most important pieces of Polish linguistic research on language in media written after 1989, mostly monographs and theoretical texts. In the discussion they are described in three ways. The first one deals with topical fields treated by researchers as important or characteristic for media communication; the next one describes particular subsystems of language and fields of their linguistic analysis. The last one is determined by specific kinds of linguistic discourse in media, typical of particular technologies.
